دەستگرتن بە مێژووی ئەوانیتر!.. سەدیق سەعید ڕواندزی

سەرنجێک لە بارەی وتارێکی عەبدوڵا عەباس

بەرلەوەی باسی ڕوانگە، وەک بزووتنەوەیەکی شیعری نوێ ودەرکەوتەیەکی نوێ لە مێژووی ئەدەبی کوردی و شیعری کوردی لە قۆناغی هەفتاکان بکەین، سەرەتا دەبێ بگەڕێینەوە بۆ ئەو زەمینە کولتووریی و سیاسییەی کە ڕوانگەی تیادا دروست بوو، چونکە هەموو بزووتنەوە و مانفێستێکی ئەدەبی، دەرەنجامی کۆمەڵێ فاکتێکی خودی و بابەتین و دەرچوونە لەو واقیعە باوەی بوونی هەبووە. ئاشکرایە، ڕوانگە لە ژێر کاریگەرییەتی بزووتنەوەی شیعری عەرەبی و ئەو گۆقارانەی ئەو کات دەردەچوون و لە پەیوەندی بەو کەشە ئازادەی لە دوای ڕێککەوتننامەی ئازاراوە هاتە ئاراوە دروست بوو. چەند شاعیر و چیڕۆکنووسێک لە سەرەتای هەفتاکاندا، بە مەبەستی گڕو تیندانێکی نوێ بە ئەدەب و شیعری کوردی و هەنگاونان بەرەو نوێخوازی، بەیاننامەی ڕوانگەیان ڕاگەیاند و دواتر گۆقارێکیشیان بەو ناوەوە دەرکرد. بێگومان ڕوانگە، کە کەسانێک بە هێڵکەیەکی پیسی هەڵنەهاتوو ناوی دەبەن، ڕەنگە نەیتوانیبێت گۆڕانێکی ڕیشەیی لە بونیادی شیعری کوردی لە ڕووی فۆڕم و ناوەڕۆک و زمان و جیهانبینییەوە بێنێتە ئاراوە، بەو مانایەی هاوشێوەبوونێک لە شیعرەکانی گرووپی ڕوانگە و قۆناغی پێشووتر و دواتری ڕوانگەش، لە ڕووی زمان و جیهانبینییەوە هەیە، بەڵام خواستی ڕوانگەییەکان، گەورەتر بوو لەوەی هەر تەنها لە نوێخوازی شیعری کورت بکرێتەوە، بەڵکو ئەوا بڕوایان بە جۆرە یاخیبوونێکی دیکە و گۆڕانکارییەکی کۆمەڵایەتی و کولتووریی و ئایینی گەورە هەبوو، کە کاریان لەسەر دوورکەوتنەوە لە ئەقڵیەتی باو، بڕوا هاێنان بە مافەکانی ژن و ڕیفۆڕمکردنی کۆمەڵگە و ئازادییە کەسییەکان و نەمانی ئەو ڕەهەندە ڕۆمانسی و ڕیالیزمییە دەکردەوە، کە وەک مۆدێک لە شیعری ئەو کات بوونی هەبوو، بە ئاراستەی یاخیبوون و کۆمەڵگەیەکی پێشکەوتووتر. بۆیەشە لە دوای ڕاگەیاندنی ڕوانگە، مەلاو سیمبولە ئایینییەکان کەوتنە دژایەتی ئەو گرووپە و وەک شاعیری نەمر شێرکۆ بێکەس لە نووسینەکانیدا باسی دەکات، ئەگەر فرەنسۆ هەریری فریایان نەکەوتبایە، ئەوا دوور نەبوو بە مەرگی خۆیان تەواو بێت. ئەمە

مانای وایە، لێکدانەوەیەکی دیکە لە دەرەوەی شیعر و ئەدەبیات بۆ ڕوانگە و دامەزرێنەرانی کراوە. وەک شێرکۆ بێکەش لە پێشەکی کتێبی هەر سێ ژمارەی ڕوانگە کە دەزگای سەردەم چاپی کردووە د□ل□ت:([illegible] :(قوتابخانەی ئێمە، قوتابخانەی نەتەوە و ژیانە، قوتابخانەی ڕانەوەستانە لە بزووتن و پێشکەوتن، قوتابخانەی هەڵچوون و یاخیبوونە لە ڕووی هەر کۆت و زنجیرێکدا، کە بیەوێت بەرلە تەقینی کانی ئاواتی لە بن نەهاتووی ئەدەبیمان بگرێت نە گرتنی وێنەی فۆتۆگرافی و نە فرمێسک ڕشتنی ڕۆمانتیکییەکان□) [illegible] (* ب□مەش گرووپی ڕوانگە، شیعر لە دەرەوەی ئەو فۆڕمە شیعرییە دەبینێت، کە هەرتەنها ڕەهەندێکی ڕۆمانسی و فۆتۆگرافی

سادەی هەبێت، بەڵکو شاعیر دەبێ یاخیبوو، ڕۆشنگەر و جەنگاوەرێک بێت، لە دژی نەریت و ئەقڵیەتی دواکەوتوو، هەموو ئەو کۆت و بەندانە تێکبشکێنێت، کە دژ بە ئازادییەکانی مرۆڤن. بێگومان لە ڕووی مێژوویی و دیکۆمێنتارییەوە، ئەوە ساغبۆتەوە کە دامەزرێنەرانی ڕوانگە هەریەک لە(جەلالی میرزا کەریم، شێرکۆ بێکەس، کاکە مەم بۆتانی، حوسێن عارف و جەمال شارباژێڕ) ین. هەموو مێژووی نووسراو و سەرزارەکی ئەمە، ئەوانە بە پێشڕەوانی ڕوانگە دا ئەنێت و لە بەیاننامەی ڕوانگەشدا ناویان هاتووە ***. بەڵێ ئەمە بۆتە مێژووێکی نەگۆڕ و دیار لە مێژووی قۆناغەکانی شیعری کوردیدا.
کە چی دوای پەنجا ساڵ لەو مێژووە، تازە (عەبدوڵا عەباس) لە وتارێکیدا کە لە گۆڤاری (وانەر) بڵاوکراوەتەوە، دێت و دەیەوێت گومان لەو مێژووە بکات و مێژووێک لە سەر پشتی ئەو نووسەرە دیارانە بۆ خۆی دروست بکات. وەک ئەوەی بیەوێت مێژووێکی نوێ بنووسێتەوە. وتارەکەی ناوبراو، وەرای ئەوەی هیچ بەڵگە و ئەرگۆمێنتێکی بەواهێنەری تێدا نییە، هاوکات گومانکردنیشە لە دامەزرێنەرانی ڕوانگە و خۆ بە پاڵەوان نیشاندانی گرووپەکەیە.
هەتا ئێستا، بەلایەنی کەمەوە لەو هەموو کتێب و وتارە بە شومارانەی من لە بارەی ڕوانگە خوێندوومنەتەوە، لە هیچ شوێنێک باسی ئەو بەڕێزە وەک یەکێک لە دامەزرێنەرانی ڕوانگە ناکرێت. عەبدوڵا عەباس، کە نەوەی دوای ڕاپەڕین ناینناسن و خۆشی هەتا ئەم ساڵانەی دوایی لە بەغدا ! هەر لە ڕۆنامەی هاوکاری بووە، ئاگاداری مێژووی ئەدەبیاتی کوردی دوای ڕاپەڕین نییە، کە چەن نووسراوەتەوە و کێن و کامانەن دامەزرێنەرانی ڕوانگە، کە ناویان وەک شاعیر و چیرۆکنووس دێت و بزووتنەوەی ڕوانگەیان ڕاگەیاندووە. مێژووی ڕوانگە و دامەزرێنەرانی، دیار و ساغکراوەیە کە کێن، ئیدی خۆ بە پاڵەوانکردن و دەستگرتن بە مێژووی ئەوانیتر لە پێناو دروستکردنی مێژووێک بۆ خۆت، ناتوانێت بەوا پێهێنەر و لۆژیکی بێت، بە تایبەتیش ئەگەر ئەو هەوڵدانە لە ڕووی مێژووییەوە بێ بەڵگە و ئەرگۆمێنت بێت و پشت ڕاستکراوە نەبیت. نازانم دوای پەنجا ساڵ، بۆچی ئەم بەڕێزە تازە دێت دەیەوێت ئەو مێژووە بشێوێنیت؟ کە هیچ کام لە نەمران (شێرکۆ بێکەس، جەلالی میرزا کەریم، کاکە مەم بۆتانی) لە ژیاندا نەماون، کە دڵنیام ئەگەر ئەوان بمابان، قسەیەکی تر و هەڵوێستێکی تریان دەبوو. بە داخەوە لەم ساڵانەی دواییدا، هەوڵدان بۆ خۆ بە پاڵەوانکردن و سڕینەوەی مێژووی ئەوانیتر چ لە ڕووی سیاسی، چ لە ڕووی ئەدەبی بێت، بۆتە نەریتێکی خراپ لە نێو ئێمەدا، بەو مانایەی باسی کەسێک دەکرێت کە خۆی لە ژیان نەماوە، تا دەرفەتی وەڵام و بەرگری لە خۆی هەبێت. بەمەش

ئەمە لە بەردەم گوتنێک داین، کە مافی خۆمانە گومانی لێ بکەین و بە ناڕاستی بزانین. نووسەر لەو وتارەیدا، هیچ ئەرگۆمێنتێکی نووسراو ناخاتە ڕوو، کە پشتڕاستی ئەوە بکاتەوە کە ئەویش ڕۆڵی هەبووە لە دامەزراندنی ڕوانگە. تەنێ پشت بە گێڕانەوەی زارەکی و یادەوەری دەبەستێت، ئەمانەش کەمەکی مێژووی نووسراو ناکەن و نەک هەر پشتیان پێ نابەسترێت، بەڵکو زۆر لە خەڵکی بە هەڵبەستراویشی دەزانن. عەبدوڵا عەباس لە نووسینەکەیدا، باس لەوە دەکات کە جەلال، نەهاتەتە ژێرباری پێشنیارەکی ئەو، کە وتوویەتی بەیاننامەیەک ڕابگەیەنن، کەواتا پرسیار ئەوەیە، بۆچی پێشنیارەکەی ئەوی ڕەت کردۆتەوە، بەڵام ئامادەبووە لەگەڵ ً شێرکۆ و کاکە مەم بۆتانی واژۆی بەیاننامەکە بکات و ڕایبگەیەنێت؟ ئەمە مانای وایە هەر لە بنەڕەتەوە شتێک نەبووە بە ناوی نوێکردنەوە و بەیاننامەی شیعری و ڕوانگە، تا ئەو کاتەی ئەو گرووپە ڕوانگە ڕا دەگەیەنن و خۆیان وەک دامەزرێنەرانی ڕوانگە دەناسێنن. لە کۆتاییدا دەڵێم دوای ئەو هەموو ساڵە لە ڕوانگە و مردنی بەشێکی زۆری دامەزرێنەرانی، ئەو مێژووە بە گێڕانەوەیەکی زارەکی نە نوێ دەکرێتەوە نە دەسڕێتەوەش، مێژوو ئەوەیە کە ڕوویداوە نەک ئەوەی کە ئێمە دەمانەوێت، کەسانێک هەن مێژوو دروستی کردوون، کەسانێکی دیکەش دەیانەوێت مێژووێک بۆ خۆیان دروست بکەن، نووسینەکەی عەبدوڵا عەباس لە جۆری دووەمە، چونکە هیچ لۆژیکێک لەوە دانییە دوای پەنجا ساڵ زیاتریش، تازە بێیت لە بارەی مێژووی قۆناغێکی ئەدەبی ئێمەوە بنووسیت و گومان بکەیت، کە بۆتە مێژوویەکی نووسراو، ئەرگۆمێنتکراو و چەسپاو لە مێژووی ئەدەبیاتی کوردیدا. تازە ئەو نووسەرە پێی خۆش بێت یان نا، کەس بە دامەزرێنەری ڕوانگەی نازانێت، بەڵێ باشتر وایە دەست بە مێژووی ئەوانیتر نەگرێت! بێگومان حیکایەتی بارەبەر و گوێدرێژەکەش کەمەکی ناکەن، وەک ئەوەی ئەو لە نووسینەکەیدا بە لێدان لە ڕوانگەییەکان هێنیویەتییەوە کە نازانم چۆن بوێری ئەوەی هەبووە، ئەم باسە بێ مانایە تێکەڵ بە نووسینەکەی بکات.

سەدیق سەعید ڕواندزی

- پەراوێز: هەرسێ ژمارەی گۆڤاری ڕوانگە، کتێبی چاپکراوی دەزگای سەردەم زنجیرەی 572 سالی 2011.
- ئەم بابەتە لە ژمارە (137) ی پاشکۆی هزر و هونەری ڕۆژنامەی خەبات، ڕۆژی 24/8/2023 بڵاوکراوەتەوە.

ڕوونکردنەوەیەک:_ ئەم وتارەی ئەمە، وەک وەڵامێک بوو بە وتارێکی عەبدوڵا عەباس، کە لە ژمارە هەشتی گۆڤاری سەنگینی (وانەر) بڵاویکردەتەوە. نووسەر لەو وتارەیدا دوای پەنجا ساڵ تازە دێت دەیەوێت لە ڕێگەی هەڵگێڕانەوەی مێژوو، خۆی بکاتە پاڵەوانی دروستبوونی ڕوانگە. دوای ئەم وەڵامەی ئەمە، نووسەر بە کتێبێکی بچووک بەناوی (ڕوانگە ناوی زل و دێی وێران) وەڵامی ئەو نووسینەی منی داوەتەوە. بێگومان من کتێبەکەی مامۆستام بینیوە، لە بەر سەرقاڵبوونمان بە کتێبێک لە بارەی پێشەوی شاعیرەوە، دەرفەتی ئەوە نییە وەڵامی ئەو کتێبەی بدەینەوە، بەڵام لە ئایندەدا، وەڵامی کتێبەکەی بە کتێبێک دەدەینەوە، بۆ ئەوەی بیسەلمێنین کە ئایا ئەو کتێبەی نووسەر، بەڵگەیە بۆ ئەوەی لە دامەزرێنەرانی ڕوانگەیە یا نا؟